MAPIO'R SYSTEM FWYD

Eglurhad

Adnodd yw **mapio'r system fwyd** er mwyn casglu gwybodaeth am yr hyn sy'n digwydd, ac ym mhle, yn y system fwyd leol. Gallai hyn gynnwys (er enghraifft) lleoliad siopau sy'n gwerthu cynnyrch cynaliadwy neu leol, ffermwyr a thyfwyr yn yr ardal, prosiectau sy'n canolbwyntio ar faterion bwyd a chwsmeriaid neu ddarparwyr mawr bwyd. Mae'r broses fapio yn gyfranogol, yn weledol ac yn rhyngweithiol, ac yn annog pobl i rannu a chofio gwybodaeth ddefnyddiol am fwyd.

Mae'r adnodd hwn yn disgrifio map o'r system fwyd a all gael ei ddatblygu gan grŵp llywio partneriaeth, grŵp rheoli neu grŵp o unigolion gweithredol ac â diddordeb sy'n rhan o'r bartneriaeth. Gall cyfranogwyr mewn digwyddiad bwyd neu Uwchgynhadledd Fwyd greu'r map hefyd (gweler yr adnodd) os oes angen hwyluso'r broses mewn ffordd wahanol (gweler yr adran **MAP O'R SYSTEM FWYD - ar gyfer digwyddiadau**).

I gael gwybodaeth am y perthnasoedd a'r cysylltiadau rhwng rhanddeiliaid amrywiol a materion yn ymwneud â bwyd, bydd **MAP MEDDWL SYSTEM FWYD** (gweler isod) yn fwy defnyddiol.

Cyflwyniad

- Bydd yr ymarfer mapio hwn yn eich helpu i archwilio'r hyn rydych eisoes yn ei wybod am y bobl a'r lleoedd sy'n bwysig yn y sector bwyd lleol
- Dylid un ai ysgrifennu'n uniongyrchol ar y map neu ddefnyddio nodiadau post-it a thynnu llinellau i'r lleoliad perthnasol ar y map
- Bydd angen:
  - papur siart fflip,
  - nodiadau post-it,
  - pennau lliw ffelt trwchus a thenau,
  - smotiau gludiog a
  - map ar raddfa fawr o'ch ardal, tref, dinas ac ati .
    (os na allwch gael map, crëwch eich map eich hun - gweler yr **Awgrymiadau** isod)

Beth i'w wneud

- Mae hi'n bwysig sicrhau bod pawb sy'n cymryd rhan yn y broses fapio yn cyfranogi cymaint ag yr hoffent
- Hwyluswch y broses drwy ddod â'r grŵp at ei gilydd o amgylch y map neu'r papur siart fflip mewn ffordd sy'n caniatáu i bawb, cyn belled ag sy'n bosibl, i weld y map yn yr un ffordd, a chyfrannu'n gyfartal at ysgrifennu ar y map
- Darparu digon o feiros a nodiadau post-it i bawb

- Dylid annog trafodaeth tra bod y map yn cael ei ddatblygu. Mewn sawl ffordd, mae'r broses o ddarlunio'r map mor bwysig a gwerthfawr â'r map gorffenedig ei hun
- Recordiwch bwyntiau a sylwadau allweddol y drafodaeth - nail ai ar y map neu ar siart fflip ar wahân
- Dylid annog archwilio'r gweithgaredd ledled y sector bwyd i gyd, ac ar draws sectorau gwahanol, drwy ofyn cwestiynau sbarduno
- Cyn dechrau'r map, mae hi'n bwysig cytuno mai ffocws y map yw deall gweithgareddau presennol drwy gyfrannu at system fwyd gynaliadwy, ac egluro beth mae hynny'n ei olygu

- **Diffiniadau:**

  SYSTEM FWYD
  Rhyng-gysylltiadau o ran sut rydym yn: cynhyrchu, prosesu, cludo, prynu, bwyta a gwaredu'r bwyd a'r ffordd y mae hyn yn effeithio arnom ni fel unigolion a chymunedau.

  BWYD CYNALIADWY
  Bwyd sy'n cael ei gynhyrchu, prosesu, masnachu a'i waredu mewn ffyrdd sy'n:
  - cyfrannu at economïau lleol ffyniannus ac sy'n cynnal bywoliaeth pobl sy'n gweithio yn y sector bwyd **(CYNALIADWYEDD ECONOMAIDD)**
  - amddiffyn amrywiaeth planhigion ac anifeiliaid ac osgoi niweidio adnoddau naturiol a chyfrannu at newid hinsawdd **(CYNALIADWYEDD AMGYLCHEDDOL)**
  - darparu manteision cymdeithasol, megis bwyd o ansawdd da, cynnyrch diogel ac iachus a chyfleoedd addysgol **(CYNALIADWYEDD CYMDEITHASOL)**

- **Cwestiynau sbarduno yn ystod y broses fapio:**

  - **Pa leoedd ydych chi'n gwybod amdanynt sy'n gwerthu bwyd a diod cynaliadwy?**
    Meddyliwch am siopau, marchnadoedd, caffis, bwytai a thafarndai. Beth sy'n dda/wael am allfeydd fel hyn?

  - **Pa sefydliadau sy'n darparu bwyd wedi'i baratoi (ysgolion, ysbytai ac ati)?**
    Pa rai fyddai'n gallu, neu sydd eisoes yn dod o hyd i gynhwysion mewn modd cynaliadwy?

  - **Ym mhle arall allwch chi gael bwyd cynaliadwy?**
    Meddyliwch am gynlluniau bocsys, siopau fferm, cynlluniau cludo

  - **Pa leoedd ydych chi'n ymwybodol ohonynt sy'n tyfu, cynhyrchu, dal neu chwilota (forage) am fwyd lleol?** Meddyliwch am ffermydd, prosiectau tyfu, busnesau prosesu bwyd, ffermydd pysgod a fflydiau pysgota

  - **Pa sefydliadau neu unigolion lleol ydych chi'n eu nabod sydd ynghlwm wrth gefnogi, hyrwyddo neu godi ymwybyddiaeth am faterion yn ymwneud â bwyd cynaliadwy?**
    Meddyliwch am y sector statudol/cyhoeddus, busnesau neu sefydliadau bwyd y trydydd sector

- Gweithiwch fel grŵp i benderfynu beth ddylid ei gynnwys ar y map a sut i anodi'r map
- Gall y map fod yn adnodd 'byw' parhaus i'w ddefnyddio ac ychwanegu ato mewn cyfarfodydd/digwyddiadau amrywiol
- Mae hefyd yn adnodd defnyddiol i arddangos ystod ac egni eich system fwyd, a gellid ei ddefnyddio i arddangos elfennau gwahanol ar eich system fwyd mewn cyfarfodydd rhanddeiliaid
- Gellid cadw'r map yn adnodd analog â llaw neu, os yw'r arbenigedd ar gael, gellid ei droi'n fersiwn ddigidol fel bod modd ei rannu a'i storio'n rhwydd

Awgrymiadau

- Os nad oes gennych fap, crëwch fap eich hun ar siart fflip neu ddarn mawr o bapur.
- Dechreuwch drwy fapio'r lleoliad rydych chi'n cwrdd ynddo, neu ganol eich tref. Ychwanegwch eich cartrefi, ac yna mannau o ddiddordeb sy'n ymwneud â bwyd, a sut maen nhw'n gysylltiedig.
- Yn aml, mae hyn yn fwy diddorol nag anodi map wedi'i argraffu, ac yn helpu i rannu safbwyntiau gwahanol ar y system fwyd.
- Wrth fapio, defnyddiwch liwiau gwahanol i wahaniaethu rhwng y categorïau sectorau/rhanddeiliaid gwahanol:

  COCH = sector statudol/cyhoeddus
  GLAS = sector busnes/preifat
  GWYRDD = trydydd sector/sector cymunedol a gwirfoddol
  OREN = unigolion actif

- Defnyddiwch nodiadau post-it â lliwiau gwahanol, smotiau lleoliadau gludiog neu bennau i anodi'r map a rhoi sylwadau. Mae hyn yn gwneud y map yn haws ei ddadansoddi'n weledol.
- Gellid defnyddio lliwiau amgen er mwyn cynrychioli mathau gwahanol o weithgareddau'n ymwneud â bwyd:

  COCH = cynhyrchwyr/proseswyr
  GLAS = cyfanwerthwyr/cludwyr
  OREN = manwerthwyr/arlwywyr (gan gynnwys siopau, marchnadoedd, caffis ac ati)
  PIWS = sefydliadau caffael (ysbytai, ysgolion, carchardai ac ati)
  GWYRDD = ailgylchu dros ben/creu ail bwrpas/ail-ddyrannu a banciau bwyd

- Gellid ychwanegu at y mapiau mewn digwyddiadau gwahanol, a'u defnyddio mewn cyflwyniadau i arddangos ystod y gweithgareddau bwyd amrywiol

food matters sustainable, fair food systems
Soil Association
sustain the alliance for better food and farming

MAPIO'R SYSTEM FWYD MEWN DIGWYDDIADAU

Eglurhad

Mae'r adnodd hwn yn disgrifio map system fwyd a ddatblygir gan gyfranogwyr mewn digwyddiad bwyd neu UWCHGYNHADLEDD BWYD. Bydd angen cyfarwyddiadau ysgrifenedig ar gyfer yr adnodd, oherwydd ni fydd yn cael ei hwyluso'n uniongyrchol.

Cyflwyniad

- Mae'r ymarfer mapio hwn yn helpu cyfranogwyr yn y digwyddiad i rannu'r hyn y maen nhw eisoes yn ei wybod am y bobl a'r lleoedd sy'n bwysig yn y system fwyd leol
- Gall cyfranogwyr naill ai ysgrifennu'n uniongyrchol ar y map neu ddefnyddio nodiadau post-it a thynnu llinellau i'r lleoliad perthnasol ar y map.
- Bydd angen:
    - papur siart fflip,
    - nodiadau post-it,
    - pennau lliw ffelt trwchus a thenau,
    - smotiau gludiog a
    - map ar raddfa fawr o'ch ardal, tref, dinas ac ati .

Beth i'w wneud

- Rhowch y map a'i gyfarwyddiadau yn rhywle amlwg yn lleoliad y digwyddiad (ar stondin/wal os yw'n bosibl)
- Gludwch y map i ddarn mwy o bapur i sicrhau bod lle i ychwanegu gwybodaeth o amgylch y map a'i gysylltu â'r smotiau gludiog ar y map ei hun
- Anogwch y cyfranogwyr i gael golwg ar y map cyn y digwyddiad (wrth iddynt gyrraedd a setlo), yn ystod yr egwyliau lluniaeth neu ginio, ac ar ôl y digwyddiad (cyn gadael)
- Rhowch y teitl a'r cyfarwyddiadau ger y map a'u hegluro os oes angen

Gweithgareddau bwyd yn ac o amgylch e.e. Leeds (nodwch eich lleoliad, tref, dinas, ardal) PWY sy'n gwneud BETH, BLE a PHAM?

→ Ychwanegwch smotiau gludiog lliwgar i'r map er mwyn nodi lleoliad y gweithgaredd
→ Ychwanegwch sylwadau ar nodiadau post-it o amgylch y map, a
→ chysylltwch y sylwadau â'r smotyn perthnasol drwy ddarlunio llinell rhyngddyn nhw
→ Defnyddiwch y cod lliw canlynol ar gyfer y smotiau gludiog (a/neu nodiadau post-it):

COCH = sector statudol/cyhoeddus
GLAS = sector busnes/preifat
GWYRDD = trydydd sector/sector cymunedol a gwirfoddol
OREN = unigolion actif

- Yn y digwyddiad, anogwch gyfranogwyr i ddarllen beth mae pobl eraill wedi'i nodi ar y map, gan fod hyn yn helpu i godi ymwybyddiaeth o weithgareddau yn y sector bwyd. Bydd hefyd yn annog y broses o greu cysylltiadau a meithrin perthnasoedd rhwng rhanddeiliaid amrywiol
- Ar ôl y digwyddiad, cofiwch ludo unrhyw nodiadau post-it gyda thâp clir a recordio enw'r digwyddiad, y lleoliad a'r dyddiad y cafodd ei gynhyrchu

CREU MAP MEDDWL O'R SYSTEM FWYD

Eglurhad

Defnyddir **mapiau meddwl** (sydd hefyd yn cael eu galw'n 'siartiau pryf cop' ac sy'n debyg i 'ddarluniau cyfoethog') i sbarduno trafodaeth rhwng cyfranogwyr a datgelu unrhyw wybodaeth ddefnyddiol a all fod ym meddiant y grŵp. Gofynnir cwestiwn allweddol i'r grŵp ei ystyried. I ddechrau, bydd bob cyfranogwr yn ystyried y cwestiwn ar ei ben ei hun, ac yna bydd y grŵp yn rhannu safbwyntiau unigol, yn nodi themâu cyffredin, yn archwilio sut maen nhw'n gysylltiedig, yn edrych ar y themâu yn fanylach, yn blaenoriaethu ac yn chwilio am gonsensws ac unrhyw anghydfod (mae'r ddau yn ddilys ac yn ddefnyddiol), gan gofnodi popeth ar y map meddwl.

Ar gyfer unrhyw wybodaeth ddaearyddol am leoliadau pobl, busnesau neu fannau, dylid defnyddio **MAP O'R SYSTEM FWYD** (gweler uchod).

Cyflwyniad

- Bydd yr adnodd hwn yn eich helpu i feithrin dealltwriaeth o'r sector bwyd lleol drwy ganfod eich barn, a'r hyn rydych chi eisoes yn ei wybod am beth sy'n digwydd
- Bydd mapiau meddwl yn helpu i fynd i'r afael â chwestiynau allweddol, ac yn cyfleu'r drafodaeth ac unrhyw allbynnau
- Bydd angen:
    - papur siart fflip,
    - nodiadau post-it,
    - pennau lliw ffelt trwchus a thenau, a
    - smotiau gludiog

Beth i'w wneud

Cwestiwn 1

Beth yw'r materion bwyd lleol pwysicaf? (yn eich tref, dinas, ardal)

- Ysgrifennwch y cwestiwn yng nghanol y siart fflip sydd wedi'i nodi'n fflat ar y bwrdd neu i fyny ar wal ble gall yr holl gyfranogwyr ei weld
- Bydd pob cyfranogwr yn ysgrifennu eu hymatebion unigol ar nodiadau post-it.

  PWYSIG: dylid ysgrifennu pob ymateb ar wahân ar nodyn post-it ar wahân

- Pan fydd pawb wedi gorffen ysgrifennu, ewch o amgylch y grŵp a bydd pawb yn eu tro yn rhoi un o'u nodiadau post-it ar y siart fflip, ac yn egluro'r mater a pam ei fod yn bwysig

Trafodaeth grŵp

- Fel grŵp, crëwch glwstwr o faterion tebyg drwy roi nodiadau post-it mewn grwpiau (defnyddiwch siart fflip ar wahân os oes angen)
- Ar ôl cytuno ar y clystyrau, rhowch gylch o amgylch pob un, rhowch bennawd cryno i'r clwstwr a'i gysylltu â'r cwestiwn canolog gyda llinell yn defnyddio lliwiau gwahanol, ac â chlystyrau eraill os ydyn nhw'n berthnasol/gysylltiedig mewn unrhyw ffordd

Sbardunau trafod

- Pa faterion ydych chi'n cytuno sy'n bwysig? Pam?
- Pa rai sydd fwyaf/lleiaf pwysig yn eich barn chi? Pam?

- Ychwanegwch sylwadau defnyddiol o'r drafodaeth am y materion at y map meddwl, a chysylltu â'r materion gan ddefnyddio llinell liwgar

Cwestiwn 2

Pwy sy'n gwneud beth yn eich system fwyd leol?

- Ysgrifennwch y cwestiwn yng nghanol siart fflip newydd

Cwestiynau a all sbarduno trafodaeth

- Pwy yw'r prif randdeiliaid - pobl/grwpiau/busnesau/sefydliadau sydd: fwyaf
  ynghlwm wrth y system fwyd?
  â'r dylanwad mwyaf ar y system fwyd?
  fwyaf tebygol o gael eu heffeithio gan newidiadau yn y system fwyd lleol?

- Pa bobl, grwpiau, busnesau a sefydliadau sy'n chwarae rhan weithredol ym materion bwyd lleol, neu sy'n cynhyrchu, gwerthu neu ddarparu bwyd lleol?

- Bydd pob cyfranogwr yn ysgrifennu eu hymatebion ar nodiadau post-it.

- **PWYSIG**: ysgrifennwch bob ymateb ar wahân ar nodyn post-it ar wahân

- Pan fydd pawb wedi gorffen ysgrifennu, ewch o amgylch y grŵp a bydd pawb yn eu tro yn gludo un o'u nodiadau post-it ar y siart fflip ac yn egluro pwy yw e, a beth maen nhw'n ei wneud

Trafodaeth grŵp

- Fel grŵp, rhowch randdeiliaid tebyg mewn clwstwr a grwpiau o nodiadau post-it.
- Ar ôl cytuno ar y clystyrau, darluniwch gylch o amgylch pob un. Rhowch bennawd cryno a'i gysylltu â'r cwestiwn canolog gyda llinell yn defnyddio lliwiau gwahanol

Sbardunau trafod

- Pwy yw'r rhanddeiliaid pwysicaf? Pam?
- A oes unrhyw rai nad ydynt yn bwysig yn eich barn chi? Pam?
- Sut mae'r rhanddeiliaid gwahanol yn gysylltiedig?
- Pa rôl allai rhanddeiliaid amrywiol ei chwarae yn y Bartneriaeth Fwyd?
- Gyda pha unigolion penodol y dylid cysylltu a mynd atynt fel cyfranogwyr Grwpiau Llywio posibl?

- Ychwanegwch sylwadau defnyddiol o'r drafodaeth â'r map meddwl a'u cysylltu â'r materion gyda llinellau lliwgar.

Awgrymiadau

- Defnyddiwch linellau lliwgar i nodi'r gwahaniaeth rhwng themâu a gwneud y siart yn rhwyddach i'w ddeall, ac yn gyffrous yn weledol
- I ddechrau, defnyddiwch nodiadau post-it ar gyfer sylwadau, oherwydd efallai y bydd angen symud sylwadau o amgylch y siart wrth greu clystyrau o sylwadau tebyg
- Ar ôl cwblhau'r clystyru, gellid anodi'r siart mewn unrhyw ffordd yr hoffech (ysgrifennu'n uniongyrchol ar y siart fflip fyddai orau) er mwyn egluro perthnasoedd, sylwadau ac ychwanegu gwybodaeth
- Ffordd syml o flaenoriaethu materion neu randdeiliaid yw defnyddio smotiau gludiog i bleidleisio ar gyfer y 3 GORAU a thrafod y sgôr. (Bydd nifer y pleidleisiau y gallwch eu cael yn dibynnu ar faint o eitemau rydych chi'n dewis ohonynt. Fel arfer, gadewch i gyfranogwyr bleidleisio dros hanner neu ychydig o dan hanner o gyfanswm yr eitemau).